

parc adula

Votaziun davart il project dil parc naziunal Parc Adula dils 27 da november 2016

Messadi

Parc Adula
Residenza al Mai, Strada Cantonale
CH-6535 Roveredo
Tel +41 (0)91 827 37 65
info@parcadula.ch, www.parcadula.ch

CANDIDATS
PARC NAZIONAL
CANDIDATO
PARCO NAZIONALE
KANDIDATUR
NATIONALPARK

Caras convischinas, cars convischins,

Ussa essas Vus en roda, ussa essas Vus dumandai! Il mument ei arrivaus da prender posiziun tiel project Parc Adula, gl'emprem parc naziunal dalla nova generaziun en Svizra.

Igl ei ina impurtonta decisiun che — mondi sco ei vegli — vegn ad influenzar il present ed oravontut il futur da nossas vischnauncas e regiuns.

La Charta Parc Adula vala per 10 onns, suenter quei temps sto ella vegnir suttamessa danovamein alla volontad dil pievel. La Charta ei il fretg da 16 onns laver, numerusas sentupadas e discussiuns, culla finamira da garantir che la volontad dalla populaziun vegni buca mo integrada mobein era respectada.

**Odis
Barbara De Leoni**
Pres. communal
Vischnaunca
d'Acquarossa

**Administraziun
Vischnaunca da
Blegn**

**Romolo
Giulietti**
Pres. communal
Vischnaunca da
Buseno

La Charta ei in document che l'uniu Parc Adula ha elaborau per nus integrond in vast cerchel da persunas naven dils purs tiels menaschis d'alp, da catschadurs tier forestals, da hoteliers tiels viandonts, dils politichers tiels interprendiders, dallas uniuns tier las vischnauncas (burgheisas).

Damai ch'ei setracta da nies avegnir eis ei indispensabel che quella decisiun vegn decidida da schi biaras persunas sco pusseivel cun dretg da votar.

Dei a nus in clar signal! Quell'impurtonta pagina da nossa historia duei vegnir suttascretta da nus tuts. Nus giavischein ina spessa mobilisaziun dil pievel cun ina aulta participaziun alla votaziun.

Cun cordials salids

**Rodolfo
Keller**
Pres. communal
Vischnaunca da
Calanca

**Francescgt
Cajacob**
Pres. communal
Vischnaunca da
Disentis/Mustér

**Georg
Trepp**
Pres. communal
Vischnaunca da
Valrein

**Duri
Blumenthal**
Pres. communal
Vischnaunca da
Lumnezia

**Peter
Binz**
Pres. communal
Vischnaunca da
Medel/Lucmagn

**Christian
De Tann**
Pres. communal
Vischnaunca da
Mesocco

**Markus
Meuli-Belz**
Pres. communal
Vischnaunca da
Nufenen

**Graziano
Zanardi**
Pres. communal
Vischnaunca da
Rossa

**Luca
Bianchetti**
Pres. communal
Vischnaunca da
Serravalle

**Leone
Mantovani**
Pres. communal
Vischnaunca da
Soazza

**Renato
Mengelt**
Pres. communal
Vischnaunca da
Spligia

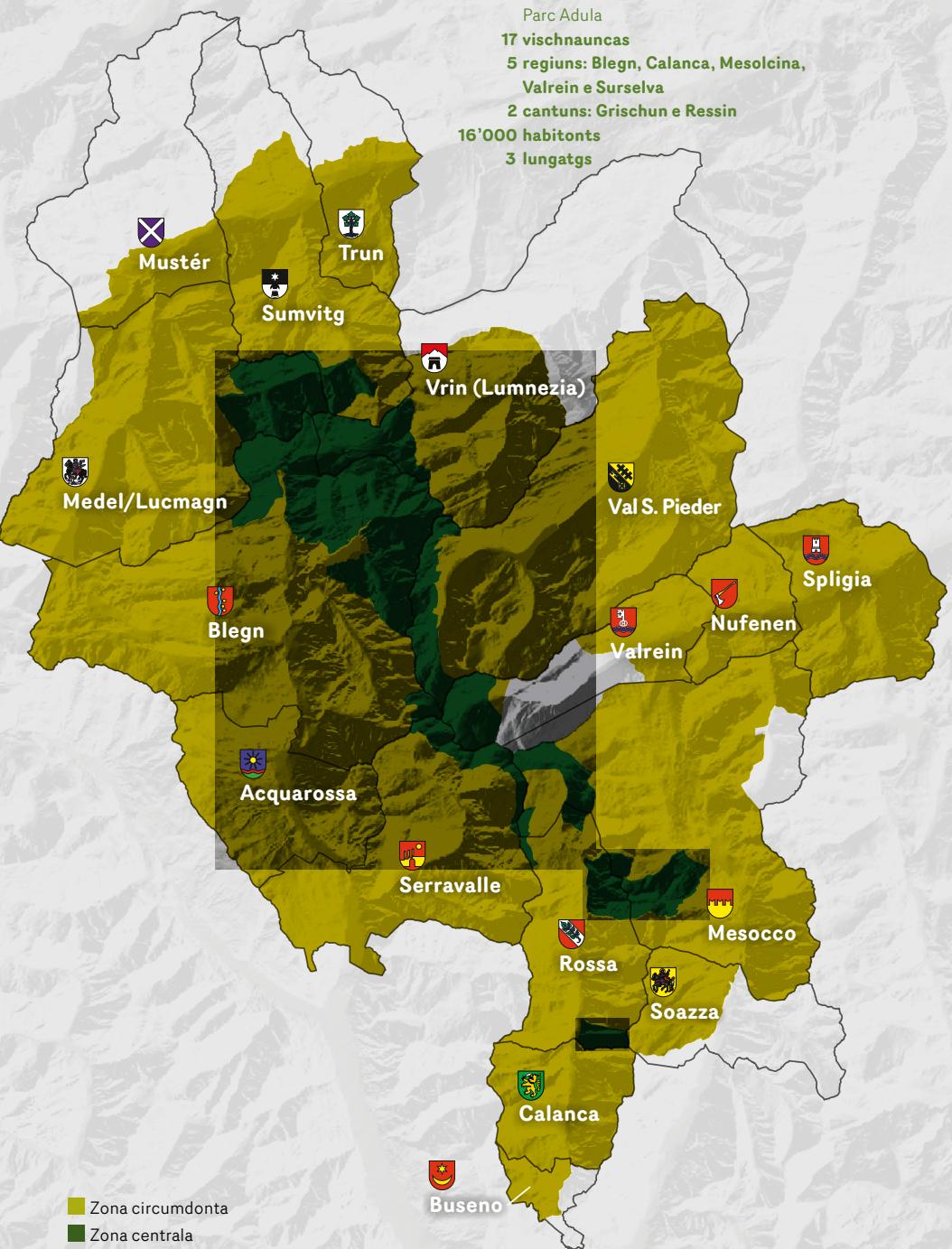
**Armin
Candinas**
Pres. communal
Vischnaunca da
Sumvitg

**Dumeni
Tomaschett**
Pres. communal
Vischnaunca da
Trun

**Stefan
Schmid**
Pres. communal
Vischnaunca da
Val S. Piede

Il project Parc Adula ei ina buna caschun per nus tuts — lein prender ella!

Sco Sursilvans, Blegnès, Mesolcins, Calanchès e habitonts da Valrein essan nus adina confruntai cullas medemas grevezias e culla necessitat da s'adattar al clima ed agl ambient muntagnard. Nus stuein cuntuadamein e trasora batter per las medemas finamiras: garantir colligaziuns segiras dallas vias, mantener e crear plazzas da lavur, seguirar ina purschida adequata dil traffic public sco era mantener ils survetschs postals, scolas e stizuns. Quei mo zaconts exempels. Igl ei in grev cumbat, ed ei vegn a media vesta buca ad ir senza ina midada substanciala dil svilup.

**... La zona circumdonta porta buca novas restricziuns ellas vischnauncas.
Il cuntrari ei il cass: Gest ella vegn a gidar l'economia locala da sesviluppar ...**

Prudentscha e singularitad caracterise-schan, uneschan e colligian nus muntagnards. Quellas qualitads fan esser precauts nus, e nus sefidein buca ton da reglamantaziuns e camonds. Tiel project Parc Adula ei quei empau auter: nus essan quels che dirigin il giug. Nus perdein buca fatscha, restein nusezs. Pertgei l'idea

deriva da nus e buca da glieud d'ordeifer. La Charta, la constituziun dil Parc Adula, ei il document che colligia las 17 vischnauncas ch'ein clamadas da votar surlunder. La Charta ei il fretg d'ina liunga e dira lavur, ina procedura che ha involvau las vischnauncas naven dall'entschatta. Silsuenter ei il rudi s'aviards. Il carpel ch'ins ha bess ell'aua ha fatg rudials adina pli gronds tochen tier la fasa consultativa cugl entir pievel.

Ins astga buca emblidar ch'il contract che nus stipulein ei limitaus sin 10 onns. Cu quei temps ei vargaus, targein nus bilanza da quei che nus havein contonschii tochen gliez mument. Lu vegnin nus danovamein a prender posiziun e dir sche nus vulein ir vinavon ni pli bugen buca. Sch'il project dil parc nazional vegn buca a purtar ils avantatgs desiderai havein nus cunquei la pusseivladad da calar ed ir in'autra via.

El cor dil Parc Adula ei proponida ina zona centrala. Quei territori d'immensa valeta per la cuntrada e la natira ei gia oz reglementaus per gronda part. Grazia ad ina reit da sendas da 60 chilometers, da 157 rutas da stad dil parc, 113 rutas d'unviern dil parc e 21 zonas da dimora vegn el denton a restar accessibels.

La plurilinguitad ei in element fundamental dall'identitat naziunala svizra. Era quei s'auda tier il parc nazional dalla nova generaziun. Aschia sco quei ch'igl ei fixau

ella constituziun federala, ei quei element garantius era el Parc Adula. La varietad da lungatgs pretenda dil reminent ina vasta activitad da translaziuns. En sia rolla d'editor ha il Parc Adula cheutras ina rolla fetg impurtonta. Surtut pil quart lungatg naziunal, il romontsch. Agl idiom sursilvan seporscha ina gronda schanza per novas fontaunas, novas expressiuns, novas prospectivas.

Il parc naziunal seprofileschera era sco in impurtont promotor dalla cultura e dall'identidad regiunala. El sedat breigia da mantener e tgirar las perdetgas dalla civilisaziun rurala, las vias historicas e las cuntradas culturalas, naven dils mirs schetgs tochen tiel manteniment dallas alps.

Il Parc Adula rinforza l'autonomia culturala regiunala. El sesprova da promover l'avischinaziun dalla populaziun che viva entuorn il Piz Adula/Péz Valrein/Rheinwaldhorn. Quei ei d'engrau per las relaziuns vicendeivlas, quei rinforza il spért che tegn ensemens l'entira Sviza.

... il contract che nus stipulein ei limitaus sin 10 onns. Cu quei temps ei vargaus, targein nus bilanza da quei che nus havein contonschii ... Lu vegnin nus danovamein a prender posiziun e dir sche nus vulein ir vinavon ni pli bugen buca ...

Il Parc Adula vegn finanziaus per 60% dalla confederaziun e per 20% dils cantuns Grischun e Tessin. Il rest da 20% garanteschan las vischnauncas ed ils sponsurs. En tut vegn investiu mintg'onn la summa da 5,2 milliuns francs per projects e plazzas da lavur.

Cun quei project savein nus empruar da cumionenza da frenar l'emigraziun da nossas valladas, mantener las plazzas da lavur, lubir a nos affons e biadis da viver vinavon en lur loghens carezai. Ins duei trer en consideraziun ch'il menaschi dil Parc Adula vegn a crear persuls 18 plazzas da lavur ellas tschun regiuns. E biaras outras vegnan a vegnir scaffidas indirect. Quels che profiteschan da tut quei essan nus tut: naven dil pur tier gl'ustier, dalla scolasta tiel scolar, dalla casarina tiel mistergner.

Ensemens havein nus in nundetg potenzial, nus possedein resursas e rihezias, lein pia buca sfarlatar quellas! Lein prender la schanza e buca schar ir da tgamin si la caschun che seporscha.

Ils avantatgs dil parc naziunal.

- Parc Adula vul dir svilup economic dallas regiuns involvadas
- Parc Adula garantescha ina megliera attenziun allas regiuns
- Parc Adula mantegn e promova las valurs culturalas e natiralas, medemamein sustegn el la cuntrada cultivada
- Parc Adula promova e sustegn la perscrutaziun sin livel naziunal ed internaziunal
- Parc Adula gida a crear e promover novas purschidas turisticas persistentas
- Culla marca Parc Adula gida il parc naziunal da valetar ils products e survetschs regiunals
- Parc Adula promova las energias regenerablas
- Parc Adula defende la cultura e las tradiziuns localas
- Parc Adula nescha tras la voluntad dil pievel, mintga 10 onns vegn il pievel a decider
- Parc Adula gida d'augmentar l'attractivitat regiunala cun novas plazzas da lavur
- Parc Adula stimulescha e mantegn ils spazis da gronda valur ecologica e naturalistica.

Ils davos 6 onns ha il Parc Adula sviluppau, accumpignau e sustenu pli che 80 projects locals tier tematicas da natura, economia, cultura sco era scola e formaziun. Dapli informaziuns: www.parcadula.ch/projects

La zona centrala: in patrimoni da proteger e preservar.

La zona centrala dil Parc Adula cuviera in territori da 142 km². Tenor l'Ordinaziun federala davart ils parcs da muntada naziunala eis ei previu da dar leu liber svilup alla natira. Sebasond sill'ordinaziun han ins stabiliu in reglament adattau cugl intent da preservar in ambient alpin unic en sia moda.

Quei vul denton buca dir che la zona centrala seigi serrada pil carstgaun e sias activitads. Anzi, grazia ad ina spessa reit da sendas e da rutas dil parc ei il territori pertuccau schizun visitabels 12 meins ad onn. Da stad e d'unviern contonsch'ins aschia tut la pezza situada el perimeter dil parc. L'alpegiaziun dalla biestga ed animals manedels ei medemamein garantida. Ei setracta d'ina impurtonta tradiziun dada vinavon dapi tschentaners da generaziun tier generaziun. Quei vala era per las camonas ch'ein in magnet indispensabel pil turissem alpinistic. En omisduas spartas ei il transport dil proviant cul helicopter garantius. La catscha ei denton buca lubida pli en quei territori. Igl ei denton da dir che 70% dil territori dalla zona centrala previda ei gia oz asil da catscha.

Reglament d'utilisaziun zona centrala

V. Applicaziun conforma al parc dad art. 17 OPar

1. Sendas e rutas dil parc (art. 17 alinea 1 lit. a OPar)

1.1 Camond da senda.

- Ella zona centrala astgan ins ir mo sillas sendas e rutas alpinas dil parc ch'ein previdas persuenter (camond da senda). Igl access alla zona centrala ei garantida igl entir onn, differenziau tenor stad ed unviern. Egl areal dallas plassas da tir militarisca sedrezzza igl access supplementarmein tenor las publicaziuns corrispondentes dil DDPS (Departament federal da defensiun, protecziun della populaziun e sport).
- Ils proprietaris e cultivaders dallas alps, dallas camonas per visitaders e dils baghets e stabiliments cun garanzia dils dretgs aquistai sco era ulteriuras personas ch'ein legitimadas specialmein e gruppas da personas (sco pasturs, guardiaselvaschinas, rangers, cavacristallas patentai e personas che lavuran vid in project lubius dall'Uniun-purtadra) san semover ordeifer il scamond da bandunar sendas e vias, aschinavon che quei ei objectiv necessari per exequir lur lavur.

1.2 Sendas, rutas alpinas dil parc e zonas da dimora la stad.

- Las sendas ein marcadas ed ins astga buca bandunar ellas.
- Sillas rutas alpinas dil parc eis ei dad ir aschia sco quei che la pertadra dil parc ha descret ellas.

- c. Sco zonas da dimora ein indicadas surfatschas sillas qualas ils visitaders san semover libramein. En divergenza tier cifra V./1.1/b. da quest reglament eis ei lubiu da far bogn en zonas da dimora. Zavradas ein:
- surfatschas entuorn camonas cun access public;
  - surfatschas sin puncts da survesta ed en loghens che s'adatteschan specialmein per observar selvaschinas ni per restar pli ditg;
  - secturs nua ch'igl ei lubiu da reiver (areal da sport ed exercezis ordeifer las rutas alpinas dil parc).

Annexa B1: Sendas, rutas alpinas dil parc e zonas da dimora la stad

1.3 Rutas alpinas dil parc igl unviern.

Sillas rutas alpinas dil parc igl unviern eis ei dad ir aschia sco quei che la pertadra dil parc ha descret ellas.

Annexa B2: Rutas alpinas dil parc igl unviern

2. Accumpignament d'animals (art. 17 alinea 1 lit. a OPar)

- 2.1 Igl accumpignament d'animals ei da principi scumandau.
- 2.2 Duront il menaschi dallas alps e dallas camonas cun access public eis ei lubiu da tener tgauns da schurmetg da muntaneras sco era tgauns da camona. Aschinavon ch'igl intent dalla lavur pretenda, vala negin camond da corda.
- 2.3 Ils proprietaris da baghetgs cun garanzia dils dretgs aquistai el senn da cefra V./4.1/a astgan prender cun tras la zona centrala lur agen tgaun silla senda pli cuorta – e quei aschinavon ch'igl ei pusseivel sillas sendas e rutas dil parc fixadas tenor aschunta B1 – naven dil cunfin dalla zona centrala tochen tiel baghetg. Ils tgauns ston vegnir menai ed esser ligai ora el liber trasora vid la corda. Quella excepiun vala explicit buca per hospis dils proprietaris dil baghetg ni per fittaders.
- 2.4 Sillas sendas marcadas ein animals da sauma lubi pil transport da material, quei aschinavon che quei ei reglau en ina cunvegna da cooperaziun denter la pertadra dil parc ed ils proprietaris dallas utilisaziuns corrispondentes.

3. Vehichels e vehichels aviatics (art. 17 alinea 1 lit. b e c OPar)

3.1 Principi.

Ella zona centrala eis ei da principi scumandau da carrar cun vehichels da scadin gener sco era da sesalzar, setschentiar e singular surora cun vehichels aviatics da tuts geners.

3.2 Transports per il provediment ordinari.

- a. Il consentiment da carrar sin vias e sendas sco era da singular cun helicopter pil provediment d'utilisaziuns ch'ein lubidas ella zona centrala sedrezza tenor il concept da menaschi dil stabiliment pertuccau (oravontut alps e camonas cun access public) ni tenor igl inventari per baghetgs e stabiliments tenor cefra V.4.3.
- b. La pertadra dil parc sustegn ils proprietaris e gestiunaris dils stabiliments pertuccai enten optimar ils transports necessaris; ils detagls vegnan fixai cun contract en concepts da menaschi ni sebasond sigl inventari per baghetgs e stabiliments tenor cefra V./4.3.

3.3 Transports extraordinaris.

- a. Per spindrar carstgauns ein lubi transports cun mieds ch'ein adattai da cass tier cass.
- b. Transports per spindrar animals ni per salvar rauba (p. ex. suenter eveniments extraordinaris dalla natira) succedan tenor la pratica ed en cunvegheitscha cultas autoritads cumpetentas (survigionza da catscha e forestala, administraziun agricola, vischnauncas).

3.4 Aviatica en special.

Per l'aviatica ella zona centrala ein oravontut art. 17 alinea 4 OParcs sco era l'ordinaziun davart las setschentadas ora el liber (AuLaV, SR 748.132.3) decisivs. Per etablir in monitoring adattau procura la pertadra dil parc en collaboraziun cullas autoritads cumpetentas per ina documentazion dils sgols da helicopter.

4. Edifecis e stabilitments (art. 17 alinea 1 lit. d ed alinea 3 OPar)

4.1 Protecziun dil possess

- a. Edifecis e stabilitments che existan legalmein il mument ch'il parc vegn fundaus e ch'ein utilisabels conform a lur definiziun han schurmetg d'inventari tenor art. 17 alinea 3 constr. 1 OPar.
- b. Edifecis e stabilitments cun schurmetg d'inventari astgan vegnir manteni e duvrai conform alla fuorma lubida entochen ussa. Per scadina midada che survarga il spir mantenient drova ei ina lubientscha. La pertadra dil parc sustegn ils proprietaris enten optimar las utilisaziuns pertuccadas cugl aspect alla persistenza, oravontut concernent migliuraments ellas spartas dil provediment e dalla dismessa inclus l'energia.
- c. Ei in edifeci ni stabilitment existent buca egl interess public, eis el d'allontanar cu la caschun seporscha (art. 17 alinea 3 constr. 2 OPar). Aschiditg ch'in edifeci ni stabilitment ha schurmetg d'inventari tenor lit. a e tal vegn mantenius sulettamein conform a lit. b, survargan ils interess privats. En tals cass ei l'allontanaziun mo pusseivla sefundond sin ina cunvegna corrispondenta cun contract ni sin ina expropriazion legala e formala cun indemnisiun cumpleina.

- d. Edifecis e stabilitments ch'ein il mument dalla fundaziun dil parc buca pli utilisabels conform a lur definiziun (ruinas), dueien vegnir disfatgs per regla sulettamein aschinavon che quei ei necessaris per motivs dil dretg digl ambient, dalla tecnica da segirtad ni dall'estetica. Il medem vala per edifecis e stabilitments ch'ins ha dau si duront la fasa da menaschi e schau ir en muschna.

4.2 Edifecis e stabilitments conforms alla zona centrala

- a. Edifecis e stabilitments ein conforms alla zona centrala sch'els han tenor concept dil parc (plan da management) ina funcziun el menaschi dil parc nazional. Quei pertucca camonas cun access public, edifecis e stabilitments per l'alpegiazion sco era stabilitments en connex cun menar ils visitaders ni per l'informazion e l'educaziun ambientala.
- b. La lubientscha per midadas da construcziun e midadas parzialas dall'utilisaziun da camonas existentias e baghetgs d'alpegiazion (inclus baghetgs novs complettai

e baghetgs novs remplazzai) vegn giudicada sefundond sils concepts da menaschi corrispondents.

4.3 Inventari

- a. La pertadra dil parc meina in inventari davart ils edifecis e stabiliments ella zona centrala. Per mintga object cuntegn quel indicaziuns minimalas davart las relaziuns da proprietad, in extract dil register funsil ed ina documentaziun fotografica cugl aspect exterior dil baghetg sco era dil terren entuorn. Cumpletton leutier cuntegn igl inventari ina descripcziun dall'avertura (access, provediment, dismessa) ch'ei definius culs proprietaris e garantius, sch'ei fa da basegns, cun ina cunvegna da cooperaziun. Aschiditg ch'igl inventari ei buca avonmaun includa l'utilisaziun lubida tenor cefra V.4.1/b era l'utilisaziun objectiva dil contuorn exequida entoch'en lu, sco pastg segau, seiv e diever dalla lenna ella proxima vischinanza.
- b. Igl inventari illustrescha silmeins la situaziun da partenza (retscherca nulla) e cuntegn indicaziuns tier il svilup ch'ins ha en mira. Duront il menaschi dil parc vegn el actualisaus silmeins mintga quater onns aschia ch'el sa survir sco basa per mesiras e projects dalla mintgamai proxima perioda da program.

5. Modificaziuns dil terren (art. 17 alinea 1 lit. d OPar)

- a. Igl ei da principi scumandau da far midaments vid il terren.
- b. Ei restan resalvadas:
  - Mesiras ella norma d'in project da perscrutaziun lubiu inclus las disposiziuns davart il cavar cristallas (cefra V.10.2);
  - Mesiras suenter eveniments extraordinaris dalla natira, aschinavon ch'ellas surveschan a reconstruir la reit da sendas ni d'edifecis ch'ein conforms alla zona centrala (cefras V./1.2 a e 4.2 a), ni sch'ellas ein indispensablas per evitare ni reparar donns considerabels vi da valurs materialas.

6. Utilisaziun agricola (art. 17 alinea 1 lit. e OPar)

6.1 Perimeter da pascular e concept da menaschi

- a. L'utilisaziun agricola ei lubida mo per menaschis d'alpegiaziun e sin surfatschas cunfinadas claramein. Per garantir ch'ei vegni seteniu vid il perimeter da pascular determinau (surfatschas d'alpegiaziun lubidas) ston muntaneras ni muvels vegnir survigilai respectiv pertgirai sufficientamein.

Annexa C: Perimeter da pascular

- b. Il concept da menaschi regla, sebasond sil plan dalla cultivaziun, tenor ordinaziun davart l'alpegiaziun (SòBV, SR 910.133), era las ulteriuras parts dil menaschi, oravontut las pretensiuns pils edifecis e lur utilisaziuns sco era il provediment (traffic, provediment e dismessa) e funcziuns eventualas dalla singula alp per visitadars (ustria, informaziun ed educaziun ambientala).
- c. Ils proprietaris e la pertadra dil parc segireschan il concept da menaschi cun ina cunvegna da cooperaziun. Enten elaborar in concept da menaschi ein ils gestiunaris dallas alps ed ils uffecis cantunals cumpetents d'integrar accuratamein.

- d. Sil pli tard dus onns suenter che l'emprema fasa da menaschi ha entschiet, han tuttas alps cun stabiliments da menaschi ella zona centrala concepts da menaschi.

6.2 Midada dil perimeter da pascular e dils concepts da menaschi

- a. Finamira eis ei da reducir ils perimeters della pasculariun ella dimensiu d'in quart dalla surfatscha dalla zona centrala (situaziun da partenza) el decours dil menaschi dil parc sin 15% a liunga vesta.
- b. Vegn in'alp buca cargada duas stads ina suenter l'autra, vegn il concept da menaschi examinaus e la cunvegna da cooperaziun adattada sche necessari.
- c. Naven dall'entschatta dall'emprema fasa da menaschi ein utilisablas exclusivamente mo las surfatschas da pastira indicadas ell'annexa C. Engrondaziuns dallas surfatschas da pascular e dallas cargadas normalas ein exclusas. Per reducziuns futuras dallas surfatschas da pascular ni dallas cargadas normalas vegnan ils proprietaris indemnisi, per reducziuns futuras dallas cargadas normalas ils cultivaders.

7. Uaul (art. 16 alinea 3 e 17 alinea 1 lit. e OPar)

7.1 Surfatscha d'aul sut il cunfin d'aul (art. 16 alinea 3 OPar)

A media e liunga vesta ein da garantir avunda surfatschas d'aul da qualitat sufficiente. Las surfatschas actualas che mauncan san vegnir giudignadas tras l'engrondaziun dalla zona centrala ni cun dar si la pasculariun da surfatschas potenzialas d'aul. Finamira per l'emprema fasa da menaschi eis ei da saver mussar ora 3 km² ulteriuras surfatschas d'aul respectiv surfatscha sillas qualas igl uaul sa sviluppar libramein (surfatschas da potenzial). Mesiras concretas respectiv singulas etapas dall'engrondaziun necessaria sut il cunfin d'aul vegnan fixadas, accordadas sillas ulteriuras utilisaziuns ella zona centrala, ella cunvegna dil program da quater onns.

7.2 Utilisaziun forestala (art. 17 alinea 1 lit. e OPar)

- a. L'utilisaziun forestala ei scumandada da principi.
- b. Ei restan resalvadas:
  - Las mesiras necessarias per impedir consequenzas negativas sin surfatschas ordeifer la zona centrala tras eveniments sco incendis d'aul, multuplicaziun en massa dil bau-scorsa, stuppadas da vallettes e canals tras bovas da crappa e lavinas.
  - Mesiras da manteniment en uauls da schurmetg: el perimeter digl uaul da schurmetg ha la funcziun da schurmetg prioritad. La suposiziun d'ina zona centrala cun in uaul da schurmetg ei pusseivla sut la cundiziun che las intervenziuns ch'ein necessarias per mantener la funcziun da schurmetg cunterfetschien buca allas pretensiuns tenor art. 17 OParcs. Leutier ein necessaris in giudicament detagliau dallas rescas sco era ina valetaziun dils interess tras las autoritads cumpetentas.
  - L'utilisaziun da pastiras sin singulas surfatschas ch'ein cunfinadas claramein tenor annexa C (pastiras d'aul enteifer il perimeter da pasculariun).

8. Pesca (art. 17 alinea 1 lit. f OPar)

- a. La pesca ei scumandada sigl entrer territori dalla zona centrala.

- b. Tier uals che van suenter il cunfin dalla zona centrala astga vegnir pescau naven dalla riva dalla zona circumdonta.
- c. La relaziun cun specias jastras ellas auas dalla zona centrala defineschan ils uffecis cantunals cumpetents en cunvegnentscha cugl UFAM.

9. Catscha (art. 17. alinea 1 lit. f OPar)

- 9.1 Lentira zona centrala vegn determinada sco asil federal da catscha.

Annexa D: Parts digl asil da catscha cun schurmetg integral e parzial

- 9.2 Mesiras per limitar ils effectivs da specias lubidas per la catscha ein admessas senza audiziun preliminara digl UFAM mo elles parts digl asil da catscha cun schurmetg parzial e mo tier la tscharva. En cass excepiunals e cun consentimt digl UFAM san vegnir regulai ils effectivs da tscharvas era elles parts digl asil da catscha cun schurmetg integral. Las prelevaziuns necessarias ston haver il caracter da catschas specialas e corrispunder allas suandontas pretensiuns: limitaziun da temps e liug, plan da sittar detagliau, cerchel da persunas limitau cun lubientscha speciala, controlla da success sco era transparenza viers la pertadra dil parc e la confederaziun.
- 9.3 Sittar animals malsauns e blessai per motivs sanitars (protecziun d'animals e combat d'epidemias) e singuls siets da controlla (screening per la controlla sanitara dils effectivs) succedan egl entir asil da catscha tras la survigilonza cantunala da catscha.
- 9.4 La prelevaziun da capricorns ella zona centrala ei lubida mo excepiunalmein sefundond sin in plan da sittar ch'igl UFAM ha approbau tenor l'ordinaziun federala davart la regulaziun dils effectivs da capricorns (ORC, CS 922.27) e tenor art. 17 alinea 2 OPar. La prelevaziun da capricorns ei da limitar sin maximal 10% dalla surfatscha dalla zona centrala.
- 9.5 Encunter donns dils predaturs gronds ein da principi lubidas mo mesiras preventivas, oravontut mesiras ella planisaziun d'alpegiaziun e mesiras el schurmetg dallas muntaneras. Prelevaziuns ella zona centrala ein buca pusseivlas tenor art. 8 e 9 OAF (ordinaziun davart ils asils federrals da selvaschina, CS 922.31) (limitaziun sin specias d'animals lubi per la catscha).

10. Rimnar (art. 17 alinea 1 lit. g OPar)

10.1 Principi

- a. Rimnar crappa e minerals, fossils, plontas e bulius sco era pigliar animals ei da principi scumandau.
- b. Ei restan resalvadas mesiras che succedan en connex cun in project da perscrutaziun lubiu sco era las disposiziuns davart il cavar cristallas.

10.2 Cavar cristallas

- a. En divergenza dil scamond da rimnar ei il cavar cristallas lubiu parzialmein cun observar las cundiziuns suandontas.
- b. La zona centrala vegn repartida en treis tips da territori nua ch'il cavar cristallas ei scumandau cumplet (zona I) ni nua che quei ei lubiu sut premissas limitadas sco menziunau en lit. c (zonas II e III).

Annexa E: Repartiziun dil territori per cavar cristallas

- c. Sper las limitaziuns da liug e temps tenor annexa E ein las suandontas premissas e cundiziuns da respectar:
  - Ina registrazion supplementara ei necessaria per cavar cristallas els territoris dall'entira zona centrala ch'ein dai libers per quei intent duront maximal 30 dis e mo per possessurs da patentas annualas (vischnaunca Lumnezia (Vrin): patenta jamnila).
  - Sulettamein lubiu aschinavon che la cozza dalla vegetaziun serrada vegn buca destruida (grep aviert e garveras).
  - Cun dar si il fuorn: Schar anavos il liug da cavar ella situaziun oriunda.
  - Ascensiu e descensiu, aschinavon che quei ei pusseivel, sillas sendas e rutas definidas tenor annexa B1.
  - Lubi ein mo uaffens ed isaglia a maun (neginas maschinas e material explosiv).
  - Anfladas pli grondas san vegnir transportadas cul helicopter sulettamein cun lubientscha dalla pertadra dil parc.
  - Menar ina carta d'annunzia cun indicaziun dils dis da lavour, ils loghens da cavar e las anfladas (qualitat e grondezia).
  - Obligaziun da metter a disposiziun alla perscrutaziun scientifica e per exposiziuns las anfladas ord la zona centrala.
- d. Las activitads da rimnar dils cavacristallas e las consequenzas da quellas documentescha la pertadra dil parc da maniera cumplessiva, ella evaluescha elles en connex cul concept da perscrutaziun e monitoring e suttametta elles per l'expertisa alla cumissiun da perscrutaziun. Per territoris nua ch'il svilup liber dalla natira vegn restrenschius encunter tuttas aspectativas, ni nua ch'ins sto temer objectivamein e da niev restricziuns, ei il cavar cristallas da reglar corrispondentamein da niev, mintgamai all'entschatta d'ina nova fasa da menaschi.
- e. L'activitad da cavar cristallas vegn contingentada ils emprems quater onns naven dall'emprema fasa da menaschi. Quella contingentaziun suonda el detagi els suandonts treis pass:
  - Naven dall'entschatta dalla fasa da menaschi (2018): Registraciun dallas activitads da cavar cristallas, sefundond sillae cartas d'annunzia, tras las singulas vischnauncas grischunas respectiv dil cantun Tessin.
  - Il tierz onn suenter l'entschatta dall'emprema fasa da menaschi (2020): 1. Valetazium dall'activitad da cavar cristallas 2018/19 sillae surfatschas dalla zona centrala dallas singulas vischnauncas, e quei aschibein ord la perspectiva quantitativa (frequenza e cuoz dall'activitad da cavar cristallas) sco era qualitativa (risguardond la sensibilitad dils loghens concrets dils fuorns elaborai); 2. Determinaziun dils contingents per mintga vischnaunca grischuna e pil cantun Tessin (risguardond la situaziun speciala ad Olivone) pils dus onns che suondan (2020/21); Definiziun dalla finamira da reducziun necessaria a liunga vesta.
  - Naven da 2022: Determinaziun per dus onns dils contingents risguardond la finamira dalla reducziun.

11. Ulteriuras reglas da secuntener ella zona centrala

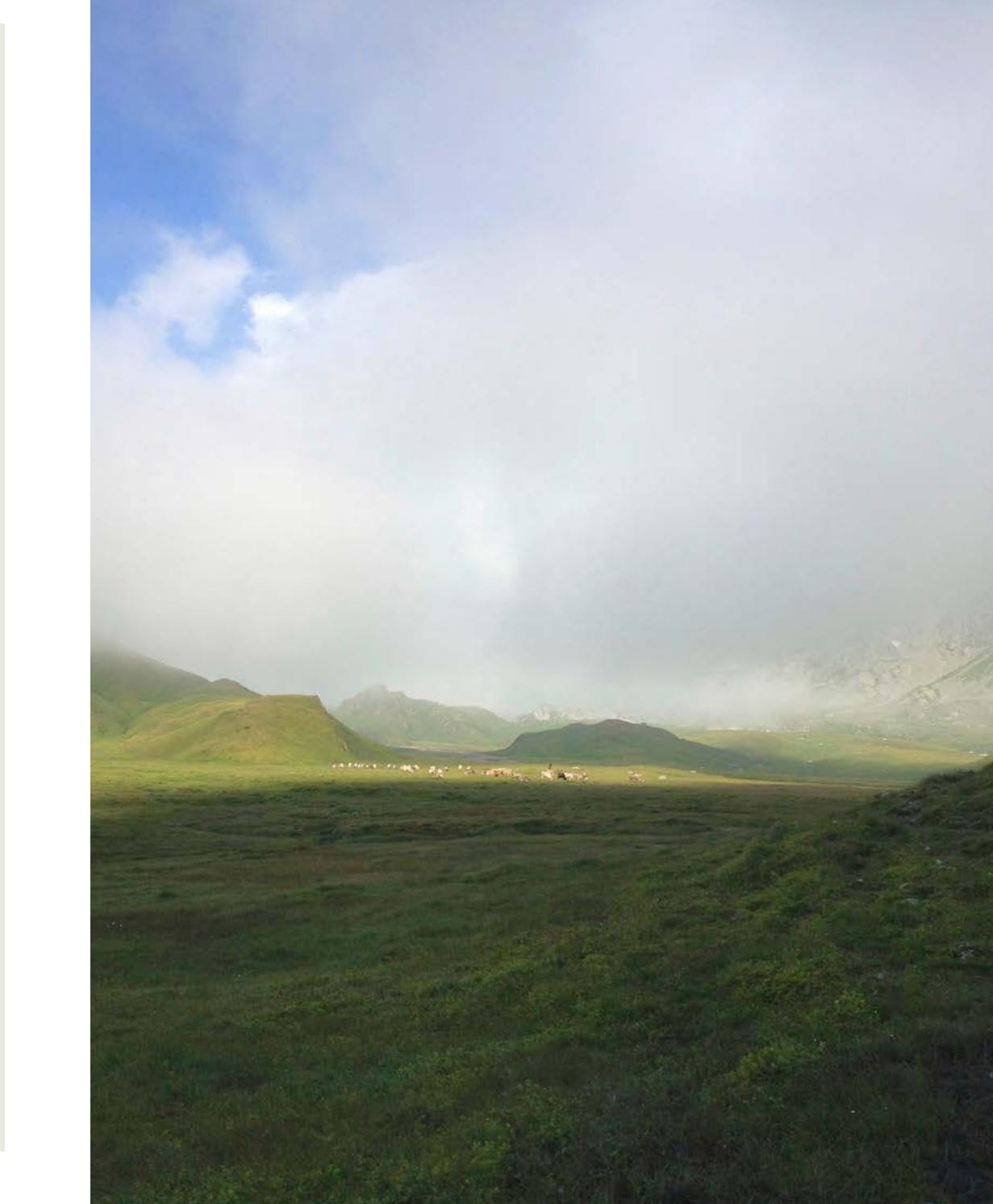
- a. Schar star negins rumians
- b. Buca far bogn en lags ed uals; ellas zonas da dimora eis ei lubiu da far bogn tenor cefra V./1.2/c
- c. Buca far fiug
- d. Buca pernottar ora el liber (scumandau da bivacar e campar).

12. Signalisaziun

Persunas e gruppas da persunas che ston semover ella zona centrala pervia da lur funcziun autruisa che tenor las reglaziuns generalas vertentas per visitaders, ston esser marcadas enten exequir lur activitat speciala, e quei tenor la moda e maniera cunvegnida culla pertadra dil parc. En cass da basegns ston ellas mussar lur legitimazion (attest da survetsch, patenta da cavar cristallas ni semegliontas).

Annexas tier il reglement d'utilisaziun

- A Plan general zona centrala
- B1 Sendas, rutas dil parc alpinas e secturs da dimora la stad
- B2 Rutas alpinas dil parc igl unviern
- C Perimeter da pasculaziun
- D Parts dil territori scumandau per la catscha cun protecziun integrala e parziale
- E Repartiziun dil territori per cavar cristallas

La fundaziun dil Parc Adula.

1.1 Il Parc Adula vala sco fundaus ed il dossier tarmess alla confederaziun per la concessiun dil label «parc naziunal» tenor art. 23j LNP (lescha federala davart la protecziun da natira e patria), sche:

- tuttas vischnauncas cun zona centrala sin lur territori acceptan il parc naziunal ella votaziun dil pievel; ni
- silmeins 13 vischnauncas acceptan il parc naziunal ella votaziun dil pievel, priu il cass ch'ellas adempleschan las pretensiuns territorialas per la concessiun dil label dil parc tenor art. 23f LNP ed art. 16 ct. OParcs (Ordinaziun davart ils parcs da muntada naziunala).

1.2 Sch'il parc vala buca sco fundaus el senn da cefra 1.1, san las vischnauncas che han approbau el sedecider d'elaborar ina nova proposta per in parc naziunal. Quella ei danovamein da suttametter ad ina votaziun dil pievel.

2. Las vischnauncas che acceptan buca il parc naziunal vegnan ad esser exclusas dil perimeter dil parc e buca a separticipar al parc. Medemamein vegnan vischnauncas cun sulettamein zona circumdonta ad esser exclusas dil perimeter dil parc sche lur territori vegn buca a cunfinar, sefundond sin decisiuns d'autras vischnauncas, cul perimeter dil parc.

Finamira ed intent dalla revisiun parziale della planisaziun locala.

La garanzia territoriala dil parc naziunal e la votaziun davart las activitads cun effect sil territori ston succeder tenor art. 27 dall'ordinaziun dils parcs sur il plan directiv e la planisaziun d'utilisaziun (planisaziun locala). Las planisaziuns localas dallas vischnauncas cun zona centrala ston cunquei veginr adattadas. Demai ch'ei seresultan tenor l'OParcs neginas novas disposiziuns legalas per la zona circumdonta, vegnan fixadas ella planisaziun locala mo la zona centrala e las prescripcziuns da schurmetg che valan per lezza.

Finamira dalla revisiun parziale della planisaziun locala eis ei da definir la zona centrala dil Parc Adula da maniera ligionta pils proprietaris da schischom el plan zonal cullas prescripcziuns ella lescha da baghegiar. Las infrastructuras (sendas/camonas/zonas da dimora) enteifer la zona centrala vegnan determinadas el plan d'avertura ed ella lescha da baghegiar.

Plan directiv

L'adattaziun dil plan directiv cantunal dil Tessin e dils plans directivs cantunals e regiunals dil Grischun succedan parallel tier la revisiun presenta dalla planisaziun locala. El cantun Grischun vegn, parallel culla planisaziun directiva cantunala, la planisaziun directiva regiunala Moesa, Viamala e Surselva determinada da maniera ligionta per las autoritads ed en coordinaziun cul contract dil parc ed il reglement d'utilisaziun dalla zona centrala. Il perimeter dil parc, la zona centrala, la zona circumdonta sco era las camonas relevantas pil territori, sendas e zonas da dimora, vegnan fixadas ella carta dil plan directiv.

La Charta Parc Adula

La Charta Parc Adula cul contract dil parc, statuts, reglement d'utilisaziun zona centrala e plan da management fuormen la basa per realisar la planisaziun territoriala.

Revisiun parziale della planisaziun locala

Il plan zonal vegn cumplettaus suandontamein:

- Zavrar ina nova zona centrala surpostada Parc Adula
- Determinaziuns e directivas existentias enteifer la zona centrala mantegnan lur vigur (p. ex. zonas pil schurmetg dalla natira e dalla cuntrada)

- Tut ils ulteriurs cuntegns dil plan zonal ein buca pertuccai dalla revisiun parziala e restan en vigur

Il plan d'avertura general (GR) e plan d'avertura (TI) vegg cumplettaus suandontamein enteifer la zona centrala:

- Sendas existentas e planisadas
- Zonas da dimora e camonas
- Tut ils ulteriurs cuntegns dalla planisaziun d'avertura ein buca pertuccai dalla revisiun parziala e restan en vigur.

Las rutas alpinas dil parc ch'ein accessiblas da stad e d'unviern veggan buca signadas el plan d'avertura, quei demai ch'ellas san buca vegin definidas exact el territori. Ellas veggan denton descrettas ed illustradas ellas annexas tier il reglament d'utilisaziun zona centrala.

Tuts ulteriurs cuntegns dils plans d'avertura ein buca pertuccai dalla revisiun parziala e restan en vigur. Ella lescha da bagheggiar veggan defini ils principis davart il schurmetg dalla zona centrala Parc Adula. Pertucont las pretensiuns per la zona centrala vegg renvieu al reglament d'utilisaziun zona centrala.

Baghetgs e stabiliments ch'existan legitim il mument dalla fundaziun dil parc possedan ina garanzia dils dretg acquistai. Baghetgs utilisi privat astgan vegin manten i duvrai mo ella maniera che fuva lubida entochen ussa. Engrondaziuns, disfatga e reconstrucziun sco era midadas d'utilisaziun ein exclus.

Procedura ed organisaziun

La procedura davart la revisiun dalla planisaziun locala ei integrada ella procedura davart la garanzia territoriala dil concept dil parc. Tuttas proceduras veggan coordinadas culla decisiun e votaziun davart la Charta dil parc. La decisiun davart la Charta dil parc fuorma la basa dalla votaziun per realisar la planisaziun territoriala el plan directiv e local. Mo tier ina decisiun positiva vegg era la revisiun parziala dalla planisaziun locala en votaziun.

Ils motivs principals dils sceptichers ed adversaris e las rispostas dall'Uniun Parc Adula.

1. Il parc vegg ad esser in reservat d'Indians

La cumparegliazion d'in reservat d'Indians cun in parc naziunal ei ina dallas historias ch'ins auda il pli savens da glieud ch'ei encunter il Parc Adula. Ins ha tema dalla perspectiva d'in territori transformau en in museum sut tschiel aviert, ina regiun sut schurmetg total ella quala ils habitants perdessen l'atgna libertad ed identidad.

La risposta dall'Uniun Parc Adula

La cumparegliazion cun in reservat d'Indians ei lunsch naven dalla realitad e vegg duvrada da persunas ch'ein informadas schliet. Quell'interpretaziun ha negin connex culs fatgs e corrispunda absolutamein buca agl intent dil project Parc Adula. Las finamiras d'in parc naziunal dalla nova generaziun ein tuttavia buca quels d'in reservat d'Indians.

Savens vegg priu sco exemplil Parc Naziunal Svizzer ell'Engiadina. Quei parc ei denton suttamess ad ina lescha speciala diltut differenta e categorisada sco zona cun schurmetg total. Cheu ein las activitads humanas buca lubidas, il parc ei accessibels per la publicitat sulettamein duront ina cuorta perioda digl onn. En in parc naziunal dalla nova generaziun sco il Parc Adula ei la zona centrala denton accessibla gl'entrir onne las activitads dil carstgaun ein lubidas (p. ex. alpegiaziun, camonas, alpinissem, viandar).

In parc naziunal dalla nova generaziun preveda duas zonas definidas claramein:

1) **la zona circumdonta.** Ei setracta principalmein dils territoris el funs dallas vals, dallas aglomeraziuns e loghens habitai, denton era dad alps e territoris ellas altezias. Dil pugn da vesta legislativ ed ord vesta dalla planisaziun semida nuot en quella zona. Per crear e promover survetschs e products locals eis ei aschia pusseivel da trer a néz e profitar dil label Parc naziunal.

2) **la zona centrala.** La zona centrala. Ei setracta d'in territori aultmuntagnard nua che 70% dalla surfatscha ei già oz zavrada sco asil da selvaschina. Quei territori ei già oz reglementaus vastamein cun diversas leschas federalas, cantunalas e communalas. Per quella zona centrala vegg proponida ina reglamentaziun nova. **Il reglament della zona centrala ei presentaus sillas paginas 9—16 da questa broschura.** Per saver exequir vinavon entginas activitads ella zona centrala ein previdas diversas excepcziuns.

Il perimeter dalla zona circumdonta e dalla zona centrala sesanfla silla pagina:
www.parcadula.ch/perimeter

La classificaziun internaziunala dils parcs (IUCN) ei consultabla sin pagina:
www.iucn.org

2. L'ordinaziun federala cuntegn mo scamonds

Denter ils arguments pli frequents derasai da glieud ch'ei encunter il project dil parc naziunal sesanfla ina interpretaziun dall'ordinaziun federala davart ils parcs da muntada naziunala. Ei vegn detg ch'il text dall'ordinaziun sforzi il Parc Adula da maniera excessiva a restricziuns e scamonds, seigi quei ella zona centrala sco ella circumdonta.

La risposta dall'Uniun Parc Adula

L'ordinaziun ei in document cul qual il cussegli federal indichescha vastamein ils parameters culs quals ils parcs ston vegnir stabili. En quell'ordinaziun anflein nus ina descripcziun dallas cundiziuns giavischadas cun indicaziun dallas excepcziuns pusseivlas.

Aschia fixescha la **Charta Parc Adula** (e siu reglament davart la zona centrala) las normas vertentas per il territori dil parc. La Charta ei il contract denter las vischnauncas e l'Uniun Parc Adula. Ella vala per in temps da 10 onns, silsuenter sto ella danovamein vegnir suttamessa alla votaziun dil pievel. Ella Charta ein descrets detagliadamein ils cuntegns e l'organisaziun dil parc.

Per la zona centrala vegn definida ina seria da reglas da sedeputar. Igl ein previdas entginas excepcziuns, quei per lubir vinavon entginas activitads impurtontas per il ligioms socio-economics della regiun (p. ex. camonas ed alps).

Il reglament dalla zona centrala anfleis Vus en questa broschura sillas paginas 9—16.

Per la zona circumdonta ein previdas neginas novas reglamentaziuns sil livel dalla planisaziun. Sco impuls per activitads dil Parc Adula dat ei sulettamein ina retscha da propostas e cussegli. Allas vischnauncas, organisaziuns regiunalas, uniuns e habitonts eis ei schau sura da far diever da quels ni buca.

Dall'ordinaziun federala davart ils parcs da muntada naziunala (OParcs)

san ins prender enuesta silla pagina:

www.admin.ch/opc/it/classified-compilation/20071162/index.html

La Charta Parc Adula san ins consultar sillas administraziuns communalas ni ella pagina d'internet:

www.parcadula.ch/charta

3. In project ch'ei buca necessaris: nus essan gia in parc naziunal

In ulterior argument che vegn menziunaus stedi ei la constataziun che nies bellezia territori seigi gia in parc naziunal ed ei fetschi perquei buca senn da fundar in tal ufficialmein.

La risposta dall'Uniun Parc Adula

Il parc naziunal proponiu ei situaus senza dubi en in dils territoris pli interessants e particulars dalla Svizra. Ina cuntrada alpina monumentala secruscha cun ina cultura e tradizion trilinguala. Per quest motiv ha la confederaziun dau il 2010 a Parc Adula il tetel da «candidat Parc naziunal».

In parc naziunal ei buca ina structura surordinada malnizzeivla, ina sempla etichetta dad aschuntar ad autras gia existentes. Gia en quels onns da «candidatura» ha il project surpriu la funcziun da promotur da numerus projects locals: naven da lavurs el territori muntagnard (p. ex. sanaziun da mirs schetgs, runcadas da caglias per mantener pastiras, tgira da selvas da castagners e pastiras da larischs) tier la promozion economica (camonas, rutas da viandar, mistergners, gastronomia, occurrentzas sportivas e culturalas).

Cun conceder la marca «Parc naziunal» garantescha la confederaziun ina summa 5,2 milliuns francs ad onn. Cunquei augmenta ella la pusseivladad dil Parc Adula d'entrar en aczjion sco actur concret el territori. Parc Adula vul sustener, sco quei ch'el ha fatg tochen oz, tut las iniziativas localas che han en mira da revaletar la regiun e sia cultura.

Dils projects realissai entochen oz el territori dil Parc Adula san ins prender enuesta silla pagina d'internet www.parcadula.ch/projekte

Supplementarmein tier la promozion d'iniziativas localas, vul Parc Adula era contribuir al bien svilup dallas relaziuns interregionalas. Las tschun regiuns che fuorman il Parc Adula partan biaras difficultads e caschuns che sepresentan oz avon las portas dallas cumionzas digl artg alpin. Ei dat denton buca in liug nua che las tschun regiuns san sebrattar, menar discours davart ideas, soluziuns e resursas per contonscher decisioins communablas.

L'uniun dat forza: ei in motto che tuna segiramein franc e ferm en nossa identidad muntagnarda. La preschientscha d'in parc naziunal, sper la pusseivladad evidenta dil marketing territorial, vegn ad augmentar la peisa politica da nossas regiuns, seigi quei sin livel cantunal ni federal. Cun quei instrument vegn ei ad esser pli lev da retscheiver sostegn per iniziativas interregionalas.

La structura organizerica proponida ei presentada silla pagina:

www.parcadula.ch/structura

Il plan da finanzas per ils proxims quater onns anfl'ins silla pagina:

www.parcadula.ch/finanzas

Tschentei Vossas damondas — nus essan cheu per Vus.

Team Parc Adula

Martin Hilfiker (directeur)	Tel: 091 827 37 65, martin.hilfiker@parcadula.ch
Sascha Pizzetti (vicedirecteur)	Tel: 091 831 16 84, sascha.pizzetti@parcadula.ch
Sandra Koch	Tel: 081 935 14 51, sandra.koch@parcadula.ch
Dunja L. Meyer	Tel: 091 828 13 37, dunja.meyer@parcadula.ch
Dorothea Rigonalli	Tel: 091 827 37 65, info@parcadula.ch
Rico Tuor	Tel: 081 936 41 51, rico.tuor@parcadula.ch
Denis Vanbianchi	Tel: 091 872 15 17, denis.vanbianchi@parcadula.ch
Patrick Walser	Tel: 091 827 37 65, patrick.walser@parcadula.ch

Giunta directiva Uniu Parc Adula

Fabrizio Keller (president)	Representant Val Calanca
Luca Baggi (vicepresident)	Representant Associazione Comuni Valle di Blenio (Ascoble)
Samuele Barenco	Representant Associazione Comuni Valle di Blenio (Ascoble)
Peter Binz	Representant vischernaunca da Medel/Lucmagn
Nello Bruni	Representant Patriziati Ticino
Armin Candinas	Representant vischernaunca da Sumvitg
Hilarius Castelberg	Representant Region Viamala
Ignazio Cereghetti	Representant vischernaunca da Mesocco
Andrea Galli	Representant Mesolcina
Ivo Gianora	Representant vischernaunca da Acquarossa
Matteo Muttoni	Representant Ente Regionale per lo Sviluppo Bellinzonese e Valli (ERS-BV)
Fabrizio Prospero	Representant vischernaunca da Serravalle
Ernst Sax	Representant Regiun Surselva
Marino Truasic	Representant vischernaunca da Blenio

La Charta Parc Adula san ins consultar sillas administraziuns communalas ni ella pagina d'internet:
www.parcadula.ch/charter

Ella part **Damondas e rispostas** da nossa pagina d'internet anfleis Vus rispostas sillas numerusas damondas che nus havein rimnau ils davos onns:
www.parcadula.ch/damondas-rispostas